

עקרונות בהלכות ייחוד וצניעות

הרב יוסף צבי רימון

האם מותר להיות במשמרת עם חיילת? האם מותר לקחת 'טרמפ' שבו יש אישה? האם יש הבדל באלו בין יום ללילה? במסגרת הדיון ננסה ללמוד בקצרה את עקרונות ההלכות ייחוד, נענה על שאלות אלו, ונציין נקודות מעשיות נוספות בהלכות ייחוד.

ראשי פרקים

א. מקור הדין האיסור מן התורה?

1. שיטת הרמב"ם
2. המקור להלכה

ב. טעם הדין – איסור עצמאי או חשש

1. סייג שהוא איסור עצמי
2. רלוונטיות הטעם לימינו

ג. הגדרת ייחוד

1. המקום הדרוש
2. שיעור הזמן הדרוש
3. כמות האנשים והנשים האסורה והמתרת איש אחד עם כמה נשים
4. פוסקים ספרדים המקלים במספר האנשים והנשים
5. כמות האנשים והנשים המתרת בלילה
5. ייחוד עם אנשים פרוצים

ד. היתרים לייחוד

1. פתח פתוח
- דלת
- חלון
2. בעלה בעיר
- האם הבעל צריך לדעת היכן אשתו נמצאת?
- מהי הגדרת עיר?
- האם קיים דין של אשתו בעיר?
3. שומר
- ילד קטן
- דין שומר בלילה
- דין שומר בדרך

שמירה על ידי קרובים

שומר הנכנס ויוצא

מתי אישה יכולה להיות שומרת?

כל המשומר שומר

ה. דוגמאות מעשיות

1. חייל וחיילת במשמרת
2. רופא
3. מכונית
- איסור ייחוד קיים גם במכונית
- איסור מצד הבושה או המציאות
- מציאויות שבהן אין ייחוד במכונית
- ייחוד בתחבורה ציבורית
- ייחוד בטרמפים

4. פועל שנכנס לעבוד בבית

5. בן ובת בטויל

6. ייחוד עם ילדים מאומצים

ו. סיכום – קיצור דיני ייחוד

ז. כללי – צניעות בצבא

1. שיחה עם חיילת
2. לבוש לא צנוע
3. שירת חיילת
4. שירים שאינם צנועים וכד'
5. אירועים עם בנות
6. מד"סניקית

ח. סיום – קדושת המחנה

א. מקור הדין – האם האיסור מן התורה?

הגמרא בקידושין (פ"ב) אומרת: "רמז ליחוד מן התורה מניין?", ולומדת זאת מפסוקים ביחס למסית לעבודה זרה. ברור גם לגמרא שם, שאין זה פשט הפסוקים, ולכן היא ממשיכה ושואלת: "פשטיה דקרא במאי כתיב?". לאור גמרא זו היה ניתן להסיק שאיסור ייחוד הוא סמך מן הכתובים.

אולם, **מהגמרא בסנהדרין** (כ"א ע"א-ב) עולה שמדובר ב**איסור תורה ממש**. הגמרא שם אומרת שבעקבות מעשה אמנון ותמר (ששם היה ייחוד – "הוציאו כל איש מעל" – ש"ב יג ט) גזרו על הייחוד. שואלת הגמרא: "ייחוד? דאורייתא הוא! דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק רמז ליחוד מן התורה מניין..." (והגמרא מצטטת את הסוגיה הנ"ל בקידושין). הגמרא מיישבת, שייחוד עם פנויה הוא גזרה, וייחוד עם ערווה הוא מן התורה. מכך שהגמרא סירבה לקבל את ההצעה שייחוד (עם ערווה) הוא גזרה שנגזרה בזמן דוד, וקבעה ש"ייחוד דאורייתא" עולה שייחוד עם ערווה אסור מן התורה.

1. שיטת הרמב"ם

הרמב"ם (איסור"ב כ"ב) כותב שאיסור ייחוד הוא "מפי הקבלה". משמע לכאורה שזהו איסור דרבנן. **הב"י** (אבה"ע ריש סי' כ"ב) ביאר שהרמב"ם פסק כך בעקבות לשון הגמרא "רמז ליחוד מן התורה". **הב"ח** (שם) מצטט את הרמב"ם, אך חולק על פסק זה. לדעתו, ברור שייחוד הוא **מן התורה**. הוא כותב שדבר זה ברור לאור הגמרא בסנהדרין הכותבת בפירוש שייחוד מן התורה.

ייתכן שגם הרמב"ם סובר שייחוד הוא מן התורה. כך הבין **המשנה למלך** (הל' סוטה ב א) בדעת הרמב"ם. לפי דבריו עולה שהמושג "דברי קבלה" מתייחס לדין דאורייתא, אלא **שהוא רמוז בלבד ואינו מפורש בכתוב** (מושג זה נתון במחלוקת – עיין ארעא דרבנן, מערכת י אות רפח; יעיר און, עין זוכר י ו, ועוד). ייתכן שזו גם כוונת הב"י שהובא לעיל, שהדין רק רמוז בכתוב ולכן הוא מכונה "דברי קבלה", אך באמת הוא דין דאורייתא לכל דבר.

2. המקור להלכה

להלכה כתב **הסור** (כ"ב א) שאיסור ייחוד עם הערווה הוא מדאורייתא. **הרשב"א** (שו"ת הרשב"א סי' תקפז) ו**החוות יאיר** (סי' ע"ג) כתבו, שייחוד של **איש ואישה** (שהם בגדר עריות) הוא **מדאורייתא**, אך כאשר יש יותר מאיש אחד או מאישה אחת, הרי שהאיסור (כשקיים איסור¹) הוא מדרבנן בלבד. וכך הכריע להלכה **החכמת אדם** (בינת אדם, כ"ו).

1. ראה לקמן פרק ג סעיף 3 כמות האנשים והנשים האסורה והמותרת.

יש להעיר, שלהלכה אנו פוסקים שגם ייחוד עם נידה הוא דאורייתא², וכיוון שכל הנשים מעל גיל שתים-עשרה הן בחזקת נידה, הרי שניתן לסכם, שייחוד עם ילדה מגיל שלוש ועד גיל שתים-עשרה הוא מדרבנן, אך ייחוד עם אישה מעל גיל שתים-עשרה הוא איסור תורה!

ב. טעם הדין – איסור עצמאי או חשש

1. סייג שהוא איסור עצמי

מהרמב"ם (איסו"ב כב יט-כ) עולה שייחוד הוא הגורם הגדול. ובהלכה א שם הוא מבאר ביחס לייחוד "שדבר זה גורם לגלות ערווה". מכאן, שהאיסור של ייחוד הוא משום סייג.

אולם, יש להעיר, שגם אם איש ואישה התייחדו ביניהם וב"ה לא נכשלו בעברה, הרי שהם עברו איסור דאורייתא בעצם הייחוד, כיוון שהייחוד הוא איסור תורה עצמאי, והנימוק לייחוד איננו בעל משמעות מעשית בעבורנו.

פרט לכך, כיוון שהתורה קבעה שייחוד אסור בתור סייג לערווה, הרי שיש כאן קביעה מהותית, שמצב זה של ייחוד העלול להביא למעשה עברה, הוא מצב של קרבה מיוחדת המבטאת אישות³; קרבה שאסור שתהיה בין איש לאישה אחרת מלבד אשתו.

דבר זה בא לידי ביטוי למשל בחתונה. את שלב הנישואין אנו מבטאים על ידי חדר ייחוד. כלומר, שהייחוד, ההימצאות ביחד במצב המאפשר קיום יחסי אישות, הוא מצב קרבה המבטא נישואין, ולא שייך אצל איש ואישה שאינם נשואים.

2. רלוונטיות הטעם לימינו

במצאות של ימינו, לעתים אנשים מרגישים שהחשש למעשה אישות רחוק מאוד במצב של ייחוד.

2. יש לדון כאן בשתי שאלות: א. האם נידה נחשבת כערווה. ב. אם נידה נחשבת כערווה – האם דין זה נכון גם ביחס לייחוד. לגבי השאלה הראשונה כתבו ראשונים ואחרונים, שנידה נחשבת ככל העריות: ש"ת הריב"ש סי' תכה; רמ"א י"ד קפג, רא"ש סוף נידה, הש"ך, הגר"א, הבית שמואל, החיי אדם (כלל כא יג), המ"ב (סי' עה יז), החזו"א, וכן פסק בש"ת אגרות משה (יר"ד ח"א סוף סי' נה). וכל זה דלא כשו"ת פני" (ח"ב סי' מד. ועיין בכך בדרכי תשובה קנו ס"ק ו; ש"ת ציץ אליעזר, ח"ו סי' מ).

ביחס לשאלה השנייה: התוס' בסנהדרין לו ע"א (ד"ה התורה. ועיין גם בתוס' סוטה ז ע"א ד"ה נדה) שאלו: אם ייחוד הוא דאורייתא – כיצד התירו על פי הפסוק "סוגה בשושנים" ייחוד של אישה נידה עם בעלה? תוס' ענו, שנידה שסופה להיטהר מותרת בעקבות הפסוק "סוגה בשושנים". ויש מקום לבחון בדעת התוס', האם לאחר הפסוק התברר שייחוד עם נידה איננו מדאורייתא (כי סופה להיטהר. ודבר זה עשוי להיות נכון אפילו אם נאמר שנידה היא בכלל עריות), או שאף על פי שייחוד עם נידה הוא מדאורייתא התירו זאת ביחס לייחוד עם אשתו נידה. למעשה, נראה מדברי האחרונים שגם ייחוד עם נידה נחשב כדאורייתא (חפץ חיים, נדחי ישראל כד ואהבת חסד ח"ג ו הג"ה אות א; ערוך השולחן סי' כב; ש"ת אגרות משה אבה"ע ח"א סי' סא; וכן הוא בשם הגרש"א).

3. ועיין בכך גם בדברי הרב קוק זצ"ל במוסר אביך (עמ' יט, פ"א פסקה ה, ועיין שם בהערה יח), שסייג התורה אינם מצד ההבאה לעברה, אלא רעות בעצמם!

קודם כל צריך לדעת שאין זה דבר פשוט, ואין אפוטרופוס לעריות, ויש מקרים רבים שנכשלים בכך גם אנשים שהיו בטוחים שלא יכשלו בזאת. פרט לכך, עדיין **גדרי ייחוד שרירים וקיימים, לא רק מחשש למעשה אישות, אלא גם בגלל עצם המציאות של ייחוד.**

ראשית, כפי שהבהרנו, עצם המציאות שמאפשרת מעשה אישות (גם אם ברור לנו שמצדנו דבר זה לא ייעשה) יוצרת קרבה שלא אמורה להיות בין בן לבת שאינם נשואים; קרבה שיש בה נזק כשלעצמו.

שנית, גם אם לא תהיה תוצאה מיידית של יחסי אישות, הרי שמציאות של ייחוד גורמת לקרבה מיוחדת שמובילה ביתר קלות לנגיעה ולקשר שאינו ראוי. דבר זה, פרט לכך שהוא פגום בעצמו, הרי שעשוי הוא גם להוביל לכך שבעתיד יתרחשו דברים יותר חמורים.

ג. הגדרת ייחוד

1. המקום הדרוש

באופן כללי, מדובר בהימצאות במקום שבו אין אנשים שרואים אותם או שעשויים להפתיע אותם, ולכן מצב זה מאפשר לבצע עברה⁴. הימצאות במקום כזה (שבו אין חשש שיפתיעו אותם כל כמה דקות) אסורה אפילו אם ההימצאות קצרה ביותר!

2. שיעור הזמן הדרוש

נחלקו האחרונים, כמה זמן הוא שיעור ייחוד. יש הסבורים שהזמן הוא 35 שניות (דבר הלכה, הוספות טו) אך יש מקלים שהזמן הוא שתי דקות (שו"ת אגרות משה אבה"ע ח"ד סי' סה כה; שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' צד). מכל מקום, דבר פשוט הוא בפוסקים (עיין במהר"ל דיסקין ח"ב, קו"א סי' ה אות רו; שו"ת מנחת יצחק הנ"ל ושו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קפ), שכאשר יש מקום הראוי לייחוד (דהיינו, שניתן לשהות שם באין מפריע לכמה דקות), יש איסור ייחוד גם אם מתייחדים לזמן קצר מאוד (שבו אין כדי שיעור ביאה) ומיד יוצאים מהחדר! כלומר, העובדה שיכולים במקום זה להישאר שתי דקות ביחד באין מפריע, יוצרת את איסור ייחוד, גם אם בפועל יחליטו לצאת מוקדם יותר!

דבר זה ברור לאור הסברה שהסברנו קודם, שיש בעיה במציאות שבה ניתן, אם רוצים, לבצע מעשה עברה, כי מציאות כזו מבטאת קרבה אסורה. פרט לכך, כיוון שהמשך השהות תלוי ברצונם, הרי שיש חשש שמא ירצו להשתות עוד.

4. חכמת אדם קכו, בינת אדם שם ס"ק כו; חזו"א, י"ד סו ס"ק ג.

3. כמות הגברים והנשים האסורה והמותרת

הגמרא בקידושין (פ ע"ב) אומרת שאסור לאיש להתייחד עם שתי נשים, אך מותר לאישה להתייחד עם שני אנשים.

הסבר הדין: **איש אחד** עשוי לנסות '**להתחיל**' עם שתי נשים, אולם **שני גברים** לא 'יתחילו' בדרך כלל עם אישה אחת (כשמדובר בפיתוי. בחשש לאונס המציאות היא שונה, ואז באמת חוששים תמיד).

ייתכן להוסיף ביאור: **הגמרא מנמקת** דין זה בכך ש"נשים דעתן קלה". כלומר, **נשים תסכמנה להתפתות** מהר יותר מאשר גברים, ולכן נוכחות של שתי נשים לא מספיקה; נוכחות של גבר נוסף מספיקה, כי האיש יתבייש יותר להציע כאשר יש לידו איש נוסף. נראה, שכיוון שהנשים בדרך כלל **פסיביות**, ואילו הגברים הם **היוזמים**, קל יותר **להסכים מאשר ליזום**. לכן, יש פחות חשש שהאיש **יזום** כשיש לידו איש אחר, מאשר **שהאישה תסכים** (אף על פי שיש לידה אישה אחרת).

לפי זה לכאורה, ניתן להקל לפחות **בשני אנשים ואישה אחת**. אולם, **מן הגמרא משמע שהיתר זה לא קיים למעשה**. הגמרא (שם) מוסיפה ואומרת, שרב יהודה אמר בשמו של רב, שקולא זו (שני גברים ואישה) נאמרה רק בכשרים, אבל בפרוצים – אפילו עם עשרה אסור להתייחד. הגמרא מספרת, שרב ורב יהודה הלכו בדרך, ופגשו אישה אחת. אמר רב: הבה נברח מכאן, לפני שנגיע לגיהינום. שאלו רב יהודה: הרי לאישה אחת מותר להתייחד עם שני גברים? ענה רב: "מי יימר דבכשרים כגון אנא ואת! אלא כגון מאי? כגון רבי חנינא בר פפי וחבריו". כלומר, ההיתר של כשרים לא היה קיים אפילו ברב ורב יהודה!

לאור זאת – מה נאמר אנחנו, אזובי הקיר? ברור שאצלנו לא יהיה קיים היתר זה. כך אכן פסק **הרמב"ם** (איסור"ב כב ח), שאין היתר להתייחד אפילו **בשני גברים ואישה אחת**⁵.

לעומת זאת, הריטב"א (קידושין פא ע"א), **הרשב"א** **ועוד ראשונים** פסקו שמותר לשני אנשים להתייחד עם אישה אחת. הם סבורים, שרב ורב יהודה נהגו כך רק מפאת **חסידותם**, אך באמת, באופן עקרוני, מותר לשני אנשים להתייחד עם אישה אחת. כך גם עולה מפסקו של **הרי"ף**, שמביא את דין המשנה, **ומדלג על הסיפור של רב ורב יהודה**.

להלכה פסק **השו"ע** (אבה"ע כב ה) להחמיר כרמב"ם, שאיסור ייחוד הנו אפילו בשני אנשים ואישה אחת. לעומת זאת, **הרמ"א** פסק להקל, שסתם אדם נחשב ככשר, ולכן מותר לשני אנשים להתייחד עם אישה אחת.

5. אמנם יש להסתפק אם פסק כן מדין חומרא בעלמא או מעיקר הדין, שהרי בהלכות אבל (יב ז) פסק שתינוק שמת נקבר באישה אחת ובשני אנשים, אבל לא באיש אחד ובשתי נשים, מפני הייחוד. משמע, שמעיקר הדין בשני אנשים ואישה אין חשש ייחוד ולכן מקלים ביחס לקבורה [וכן כתב ההגהה על הכסף משנה (איסור"ב כב ח) שכאשר עוסקים במת אין אנו מחמירים. ובלחם משנה על הל' אבל שם כתב "דאינו יחוד גמור" וכיוון שטרודים בקבורה/תביר יצרה מהאבלות, אין חוששים]. אך הכסף משנה (איסור"ב כב ח) חלק וסבר שאיסור באישה ובשני אנשים הוא מעיקר הדין לרמב"ם ותירץ שבתינוק שמת יש קולא נוספת (שאזור הקבורה פתוח לרשות הרבים).

איש אחד עם כמה נשים

השו"ע (כב ה) אוסר גם באופן זה, **והרמ"א** כותב שיש מתירין עם הרבה נשים. החלקת מחוקק (ס"ק ח) כותב, שהכוונה לשלוש נשים.

באיזה מקרה מתירים גם הרמב"ם והשו"ע? הם כותבים ש"לא תתייחד אשה אחת אפילו עם אנשים הרבה", אבל עם זאת הם כותבים "נשים הרבה עם אנשים הרבה אין חוששים ליחוד" (רמב"ם הלכה ח). מה הכוונה "הרבה"? **הב"ח** (ד"ה מיהו) **והט"ז** (ס"ק ג) סבורים שאפילו **שניים** נקראים הרבה, ולפי זה, יהיה היתר ייחוד גם לדעת הרמב"ם והשו"ע **בשני אנשים ושתי נשים**. לעומתם, **המהרש"ל** (מובא גם בט"ז) **והבית שמואל** (ס"ק ח) סבורים שההיתר הוא רק **בשלושה אנשים ושלוש נשים**. **החכמת אדם** (ג) **וערוך השולחן** (ז) כתבו בדרך ממוצעת, להתיר **בשני אנשים ושלוש נשים**.

פוסקים ספרדים המקלים במספר האנשים והנשים

לדעת **כנסת הגדולה** (על דברי הרמ"א שם), גם הספרדים נוהגים כדעת הרמ"א "והכי נקטינן להקל", וכן כתב **הבן איש חי** (עוד יוסף חי, שופטים, ז-ח). לאור זאת, יש מקום לספרדים המקלים בכך כאשר כוונתם, לפחות **כשיש צורך משמעותי** (ובפרט שייתכן שאף הרמב"ם והשו"ע כתבו כך רק מדין חומרה), ובפרט יש מקום לספרדים המקלים כשיטת **הב"ח והט"ז** ומקלים **בשני אנשים ושתי נשים** (דהיינו, שמחמירים כשו"ע, אך בהבנה המצומצמת ביותר של שיטתו).

4. כמות האנשים והנשים המותרת בלילה

בלילה, גם הרמ"א מצריך שלושה אנשים. דין זה מקורו בדברי **הראב"ד** (בעלי הנפש, שער הפרישה). החשש בלילה הוא שמא יירדם אחד משני האנשים. כאשר ישנם שלושה אנשים, הרי שכל אחד מהם יירתע יותר ממעשה עברה, כיוון שחושש שמישהו יתעורר, ולכן אין לחשוש למעשה עברה (בית שלמה או"ח סי' מח בסופו). ומקור ההיתר בשלושה אנשים מופיע בראב"ד עצמו "עד שיהיו שם שלושה כשרים".

בשר"ת חת"ס (אבה"ע ח"ב סי' צו) מבואר, שאין הכוונה לצאת הכוכבים, אלא ניתן להקל עד **שעה שבה רגילים לישון** (ואולי כשבאים לבקר ודעתם לישון בבית אחר, ניתן יהיה להקל גם בשעות מאוחרות יותר. וכן כתבו כמה מפוסקי דורנו).

5. ייחוד עם אנשים פרוצים

בנוסף יש להעיר שכל ההיתר הוא עם **כשרים**, כי באיסור ייחוד אנו לא חוששים **לאונס, אלא לפיתוי**. אולם, כאשר יש אנשים פרוצים ויש חשש **לאונס**, ממילא לא יהיו ההיתרים הנ"ל (רמ"א כב ה). אנשים פרוצים גם אינם מתביישים, ועשויים לפתות גם ליד איש אחר. לשני אנשים כשרים מותר להתייחד עם אישה פרוצה (שר"ת שב יעקב סי' יט).

ויש לדון כיצד להגדיר אנשים פרוצים במציאות שלנו. ברור שאדם שאינו מקיים מצוות אבל מקפיד בעריות לא נקרא פרוץ (עייין יד דוד על מסכת מגילה יד – הובא באוצר הפוסקים לסי' כב). אולם, צריך בדיקה ביחס לאנשים שאינם חשודים על אונס, אבל הם לא מקפידים על דיני עריות (ועייין בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' רב שהחמיר בכך).

לסיכום:

ייחוד של איש ואישה (מעל גיל שתיים-עשרה) – **אסור מן התורה**.

ייחוד של **איש וילדה** (עד גיל שתיים-עשרה) – **אסור מדרבנן**.

ייחוד של איש אחד ושתי נשים – אסור מדרבנן.

ייחוד של איש אחד ו**שלוש** נשים – לרמב"ם ולשו"ע אסור; לרמ"א – נראה שמותר.

ייחוד של **שני אנשים ואישה אחת** – לרמב"ם ולשו"ע אסור; לרמ"א – מותר.

לשו"ע – נחלקו האם מתיר רק **שלושה אנשים ושלוש נשים** (ב"ש), או **אפילו שני אנשים ושלוש נשים** (חכ"א; ערוה"ש) או **אפילו בשני אנשים ושתי נשים** (ב"ח וט"ז). כן יש הסבורים שגם הספרדים נוקטים להקל בכך **כרמ"א**.

ד. היתרים לייחוד

1. פתח פתוח

הגמרא בקידושין (פא ע"א) אומרת, שאם יש "פתח פתוח לרשות הרבים" – אין חשש של ייחוד. וכך נפסק בשו"ע (אבה"ע כב ט).

דלת

האם כדי להתיר ייחוד הדלת צריכה להיות **פתוחה** או שמא די בכך **שאינה נעולה**?

יש להדגיש שישנם שלושה מצבים:

א. דלת סגורה, שאנשים כל הזמן נכנסים בה.

ב. דלת סגורה, שאנשים לא נכנסים בה בדרך כלל, אך אדם לא יעשה מעשה איסור מבלי לנעול את הדלת, כי עדיין יש **סיכוי קלוש** שמישהו ייכנס, ולכן הוא **מפחד** ממעשה איסור בלי נעילה.

ג. דלת סגורה, שברור לכולנו שאף אחד לא ייכנס בה, והנמצאים בבית יכולים להרגיש בטוחה.

במקרה הראשון, מסתבר שלכו"ע אין זה ייחוד, כיוון שכל הזמן נכנסים ויוצאים.

במקרה השלישי זהו ייחוד לכל הדעות, כיוון שאף אחד לא ייכנס ויש תחושת ביטחון לנמצאים בפנים.

במקרה האמצעי יש לדון. דהיינו, שמצד אחד נראה שלא ייכנסו, אך מצד שני אין זה הכרחי, ואדם חושש במצב זה מלקיים מעשה אסור מבלי לנעול אחריו.

בשר"ת הרשב"א (ח"א סי' אלף רנא) כותב, שכאשר אין מנעול, יָרָא שמא ייכנס אחר שלא ברשות. משמע, שאף על פי שהדלת סגורה, אם אינה נעולה, אין כאן איסור ייחוד.

בשר"ת רע"א (קמא סי' ק) חולק על כך. הוא סובר שהפתח צריך להיות פתוח לגמרי, כפשט לשון הגמרא "פתח פתוח לרשות הרבים". ראייה נוספת מביא **רע"א** מכך שהגמרא בקידושין (פא ע"א) אוסרת לגברים להיות בחדר הפנימי ולנשים בחדר החיצוני, כיוון שחששו שמא איש יצא מהחדר, וייכנס לחדר של הנשים. במקרה זה, הדלת שבין הגברים לנשים היא סגורה אך לא נעולה (ולא נראה שחששו שמא ייכנס לחדר של הנשים וינעל את הדלת), ובכל זאת חששו לייחוד.

לאור זאת סבור **רע"א**, שהדלת צריכה להיות פתוחה לגמרי. זו דעתו גם ברשב"א עצמו, והוא סבור שיש טעות סופר ברשב"א.

לעומתו, **בשר"ת הרדב"ז** (ח"א סי' קכא) הקל בכך. הוא כותב שראה מי שאסר והביא הוכחה מכך שאם אדם גירש את אשתו ואחר כך ראו אותם לנים בפונדקי, הרי שזהו ייחוד והיא צריכה גט מחדש. ולדעתו, בפונדקי אין מנעול.

הרדב"ז דוחה דבריו ואומר ש"כמדומה לי, שלא ראה פונדקי מימיו, כי לכל חדר וחדר יש פתח ונועלין אותו בלילה". בנוסף רצה האוסר להוכיח מכך, ששהות בחורבה נחשבת כייחוד. **והרדב"ז** דוחה, כי ייתכן שלחורבה היה פתח ומנעול. ואף אם לא היה לה פתח ומנעול, הרי שייתכן שאנשים לא התקרבו לשם כלל, ו"רק שעירים ירקדו שם", ולכן הווי ייחוד גם אם הדלת פתוחה (ומכאן, כפי שביארנו, במצב ג, שאם אין כלל חשש שיבואו לשם אנשים, הרי זה ייחוד גם כאשר הדלת איננה נעולה. ויותר מזה – אף בפתח פתוח לגמרי הרי זה ייחוד). כן מצטט **הרדב"ז** את תשובת **הרשב"א הנ"ל כפשוטה**, ואם כך עולה שהוא לא סבר שיש שם טעות סופר.

הרדב"ז גם מנמק את דעתו. לדעתו, "גדר הייחוד הוא שיהיו שניהם במקום אחד, שאם ירצה לבעול לא יראה אותם אדם...". ולכן, כיוון שהאדם חושש כל עוד הדלת לא נעולה, הרי שאין זה ייחוד. דהיינו, שגם סתר אינו ייחוד, כל עוד האדם חושש.

להלכה: כפי שראינו **רע"א** אוסר, וכן אסר ידידו, בעל הבית מאיר (סי' מט). לעומתם פשט **הרשב"א** להתיר, וכן כתב **בשר"ת הרדב"ז הנ"ל**, ו**בשר"ת המב"ט** (רפז) ו**בשר"ת המהרש"ם** (ח"ב סי' עו).

לכן, לכתחילה טוב להשאיר את הדלת פתוחה קצת. ודי בכך שהיא פתוחה קצת. (כך מבואר **בשר"ת המב"ט** ח"א סי' רפז – "דוקא הגָּפָה, שהיא סגורה ומוגפה אל המזוזה (אסורה), והכא היה חציו

סגור...", וכן כתבו להלכה בשם הרב וואזנר, כי דבר זה 'מזמין' אנשים לפתוח את הדלת. אמנם, כאשר ישנה בעיה להשאיר את הדלת פתוחה, ניתן להקל גם בדלת סגורה ולא נעולה (כאשר מדובר במצב ב הנ"ל, דהיינו, שאמנם סביר שאנשים לא ייכנסו, אך אין זה מן הנמנע, ואדם היה חושש לבצע עברה באופן זה בדלת שאינה נעולה).⁶

חלון

הדין של פתח פתוח קיים גם כאשר הפתח סגור ונעול, אך ניתן לראות דרך החלון. כך מבואר בע"ז (ע ע"א) ובשו"ע (י"ד קכג ג) לעניין יין נסך. אמנם, כאשר מדובר בחלון צריך לדאוג שיראו דרך החלון את הנעשה בחדר.⁷ לעומת זאת, כאשר מדובר על היתר של דלת, הרי שמותר גם אם לא נמצאים קרוב לדלת, ואפילו אם נמצאים בחדר פנימי, כי בדלת מדובר על חשש שמא ייכנס (ולא רק על חשש שמא יראה) והחשש משפיע גם על החדרים הפנימיים, שהרי לאחר שנכנס לדירה יכול להיכנס גם לחדרים הפנימיים והאדם חושש מכך (עזר מקודש כב ס"ק ט; בניין ציון סי' קלח).

2. בעלה בעיר

הגמרא בקידושין (פא ע"א) אומרת, שאם "בעלה בעיר – אין חוששין משום יחוד". הגמרא מספרת, שרב ביבי הגיע לביתו של רב יוסף. הם אכלו בקומה העליונה, ואילו אשתו של רב יוסף היתה בקומה התחתונה. רב יוסף יצא מן הבית לתוך העיר, ואמר להוריד את הסולם מן הקומה השנייה, כך שרב ביבי לא יוכל לרדת אל אשתו (של רב יוסף). הגמרא שואלת: הרי כאשר בעלה בעיר לא חוששים משום ייחוד? ועונה: שאצל רב ביבי היה חשש מיוחד, כיוון שהוא היה מיודד מגיל צעיר עם אשתו של רב יוסף.

מדברי הגמרא עולה שניתן להתייחד עם אישה שבעלה בעיר, אולם רש"י כותב: "אין חוששין לה משום יחוד – להלקות". ומשמע, שיש איסור ייחוד גם כשבעלה בעיר, אלא שאין מלקות.

התוספות (ד"ה בעלה בעיר) חולקים על רש"י. לדעתם זהו היתר לכתחילה. הם מביאים ראיה ברורה מן הסוגיה: כפי שראינו, הגמרא שאלה מדוע רב יוסף אמר להוציא את הסולם, הרי כשבעלה בעיר אין חוששים לייחוד. היא היתה יכולה לענות בפשטות, שעדיין יש איסור ייחוד אלא שאין מלקות. אך הגמרא ענתה שרב יוסף הוריד את הסולם, כי רב ביבי היה מיודד עם אשתו. משמע שבאדם רגיל, אין איסור ייחוד כלל כשבעלה בעיר.

6. בש"ת שבט הלוי (ח"ה סי' רג) כתב שאם ישנה סיבה נוספת (כגון שמדובר ברופא – עיין להלן, או שיש שני גברים ואישה אחת ומדובר בספרדים וכד') – ניתן להקל. כן ודאי שיש יותר מקום להקל, כאשר מדובר בשתי נשים ואיש אחד, שזהו איסור ייחוד רק מדרבנן.

7. עיין בש"ת אג"מ אבה"ע ח"ד סי' סה ב.

החלקת מחוקק (כב ס"ק יב) **והבית שמואל** (שם ס"ק יב) הביאו גם את שיטת רש"י, וכן הבינת אדם⁸ (קכו כז) כותב שיש לחוש קצת לשיטת רש"י, אולם הרמב"ם (איסור"ב כב יב) הסכים לדעת התוספות להתיר לכתחילה, וכן פסק בש"ע (כב ח). כן פסק המהרש"ל. ה"ט"ז (כב ס"ק ז) כותב שגם לשיטת רש"י הייחוד באופן זה מותר. נראה שזו הכרעת האחרונים למעשה: כן פסק בקיצור שולחן ערוך (לרב גאנצפריד ס' קנב ד), **כן פסק החפץ חיים** (בספרו נדחי ישראל) וכן כתבו בשם החזו"א (עיין בדובב מישרים ס' ה). לכן נראה עיקר להלכה, להקל בייחוד של אישה שבעלה בעיר⁹.

האם הבעל צריך לדעת היכן אשתו נמצאת?

שאלה זו מצויה מאוד, שכן פעמים רבות האישה נמצאת בבית אחר, והבעל איננו יודע כלל היכן היא (למשל בביקור אצל רופא). האם גם במקרה כזה יהיה היתר של "בעלה בעיר"? באופן פשוט, לכאורה אין היתר במקרה כזה. וכן כתב בבניית אדם, שכיוון שהבעל אינו יודע היכן היא, הרי שאין היא חוששת:

ואמנם נ"ל דזה דווקא בביתה שדרה, אבל אם היא הולכת לבית אחר, אף על פי שבעלה בעיר יש בה משום יחוד, דבזה ל"ש דמסתפי מבעלה השתא אתי, כיון דאינו יודע היכן היא¹⁰.

וכן כתבו לאסור בנדחי ישראל (פרק כד) ובפת"ש (ס"ק ז).

אמנם, יש מי שהבינו אחרת. מקור הדברים בדברי הרמב"ם (איסור"ב כב יב), שכתב: אשת איש שהיה בעלה בעיר, אינה חוששת ליחוד, מפני שאימת בעלה עליה.

הרמב"ם ניסח "שאימת בעלה עליה", ולא ניסח כדברי רש"י, שחוששת שבעלה יחזור. מכאן הבינו כמה אחרונים, שיש לאישה אימה טבעית מפני בעלה, ולכן גם אם הוא לא יודע היכן היא, הרי שכאשר הוא באותה עיר, היא לא תתפתה לעברה עם אדם אחר. כך כתבו להקל בשם החזו"א (חידושים וביאורים קידושין יא; דבר הלכה ז ב) וכן הביא עוד פוסקים מקלים בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו ס' מ פרק ה).

8. הבינת אדם כותב ליישב קושיית התוס' על רש"י: "נראה לי דרש"י סבירא ליה דהכי מקשה הש"ס, דבשלמא דאם שהיא מתיחדת אסור מדאורייתא שייך לגזור שלא יבוא לידי יחוד, אבל כיוון שאם בעלה בעיר אין בו יחוד דאורייתא להלקות אפילו אם הוא עמה ביחוד בחדר נעול אלא מדרבנן – לכתחילה אסור. אם כן לא שייך למיגזר לשקול דרגא שמא ילך ויתחד עמה, ואם כן לא קשה מידי קושיית תוספות. ובה נראה לי גם כן לתרץ מה שהקשה רש"ל על פירוש רש"י דאין כתב רש"י בעלה בעיר אין חוששין משום יחוד להלקות, דהא בלא הכי אין מלקין על היחוד באשת איש. ולפי זה לא קשה מידי, דאין כוונת רש"י באמת להלקות, אלא כוונת רש"י דאין בו אסור דאורייתא להלקות, דהא דאין מלקין היינו דרבנן תקנו כך לפטרה, שלא להוציא לעז". כלומר, שאכן יש איסור ייחוד גם כשבעלה בעיר, אלא שזהו איסור ייחוד רק מדרבנן "אין חוששים להלקות", ולכן הקשתה הגמרא, שכיוון שרב ביבי היה בחדר אחר, לא היה מקום לגזור ולחשוש שמא יבוא לחדר שלה. אבל ברור, שלהיות יחד אתה באותו חדר – יש בכך איסור, גם כשבעלה בעיר.

9. הגרש"א מעיר (הובא במכתב פתיחה לדבר הלכה) שבמקרה שהאישה יודעת שבעלה בעיר (שבכגון זה אינה עוברת על איסור ייחוד), צריכה היא לידע את האיש המתייחד עמה על אודות כך, כדי שהוא לא ייכשל באיסור ייחוד והיא לא תיפשל בז'לפני ענר'. וניתן לעשות זאת בצורה טבעית, שתתפרש בצורה יפה.

10. בינת אדם ס' יז.

מהי הגדרת עיר?

למחלוקת זו יש השלכה על מצבים רבים נוספים: מהי הגדרת עיר? מה הדין בין אלון שבות לאפרת? מה הדין בשני קצוות של ירושלים?

אם נתייחס לזמן שבו לוקח לבעל להגיע, הרי שכאשר נמצאים בשני קצוות של ירושלים, עשוי הדבר לקחת זמן רב הרבה יותר מאשר בין אלון שבות לאפרת. ואפילו מגילה לאלון שבות, ניתן להגיע בתוך כעשר דקות, כאשר מצד אחד לצד שני בירושלים, עלול הדבר לקחת לעתים קרוב לשעה.

ולכאורה נראה שהדבר תלוי בחקירה הנ"ל. אם ההיתר נובע מכך שהאישה חוששת שמא הבעל יחזור, הרי שאם היא יודעת שהוא נמצא כעת בעבודתו, בקצה השני של ירושלים, וייקח לו לפחות חצי שעה להגיע – אין לה חשש, וההיתר לא יהיה קיים. אולם, אם אנו מדברים על תחושה טבעית של אימה, נראה שגם באופן זה תהיה לה אימה.

ביחס לגילה ולארון שבות – אם מדובר מצד החשש שמא יחזור, לעתים יש מקום להקל, אך לעתים היא יודעת שהבעל לא יחזור כעת, כי הוא אצל רופא וכד' ויש מקום לבחון האם גם באופן זה יש לה אימה טבעית, כי הוא קרוב אליה מבחינת זמן הנסיעה, או שמא כיוון שהוא ברשות מוניציפלית אחרת, אין לה אימה (ואם כן, גם אין חשש שמא יחזור, וגם אין אימה, ויהיה איסור ייחוד).

ואם כן, לשיטת האימה הטבעית נראה שיש להקל באותה עיר, גם אם ברור שהוא לא יכול לחזור כרגע, ואולי יש להקל אפילו בפרברי העיר (כגון גוש עציון וירושלים) במציאות של ימינו, המאפשרת חזרה מהירה, ואם כן, אולי גורמת גם לאימה טבעית, כי יש תחושת קרבה (גם כשהבעל אינו יכול לחזור כרגע).

למעשה, לכתחילה ראוי להחמיר כשיטה המאפשרת חזרה בפועל של הבעל, וכן דווקא כאשר בעלה יודע היכן היא נמצאת (וכיום ניתן להודיע זאת בקלות בטלפון נייד). אולם, כאשר יש צורך, נראה שניתן לסמוך על דעת החז"א וסיעתו ולהקל גם כאשר הבעל אינו יודע היכן היא (וכן פסק גם הרב קרליץ, להקל במקום צורך. ונראה, שניתן לסמוך על כך במיוחד כאשר יש שתי נשים ואיש אחד, שאז הייחוד הוא מדרבנן; או כאשר יש צורך כגון כשבעלה חולה ושוכב בביתו, אך אינו יכול לזוז ואף להבין מה בדיוק קורה בחדר השני; או בייחוד עם גויה שהוא רק דרבנן, וכד').

האם קיים דין של אשתו בעיר?

לכאורה הדבר תלוי בחקירתנו. אם ישנו חשש שהבעל יבוא, הרי שדבר זה קיים גם כאשר מדובר באשתו שעשויה להגיע. אם מדובר על 'אימת בעלה', יש לבחון האם קיים הדבר גם ביחס לבעל ש'אימת אשתו' עליו, אף על פי שאין היא יודעת היכן הוא נמצא.

בשר"ת אמרי יושר (ח"ב סי' סט אות ח) דן בכך ומסיק, שכאשר מדובר במצב שבו ייתכן שאשתו תחזור, הרי שיש כאן היתר גם של אשתו בעיר. אבל אם היא סובבת בשוקים, ולא רגילה לחזור

לביתה בתדירות, הרי שאין להתיר מדין 'אשתו בעיר'. דהיינו, שדין אשתו בעיר עשוי להתיר, אך רק אם יש סיכוי שהיא תחזור ותפתיע אותם:

מה שנסתפק בענין יחוד כשאשתו בעיר... וכבר ראו עיניו דברי הב"ש (סי' כב ס"ק כב) שכתב שמדברי הכסף משנה נראה כן, דלא שייך איסור יחוד כשאשתו בעיר...

ואולי י"ל דלעולם לגבי איש נמי מהני אף שאין אשתו בביתו, דמסתמא תבוא תיכף לביתה, דכל כבודה בת מלך פנימה, ואין דרכה לסבב בשווקים, ומסתמא אף שהוא בעיר מקרי אשתו עמו... (אך) באשה... שהיא כאניות סוחר ודרכה תמיד לסבב בשווקים, י"ל דאיסור יחוד לבעלה; רק מן הסתם (התירו הכ"מ והב"ש) באשה, כיוון שדרכה לבוא לביתה תמיד מיקרי אשתו עמו, וכן מורה לשון הכ"מ.

אולם, ישנם מי שנראה מהם שההיתר דווקא **כשאשתו ממש אֶתו, או בסביבות הבית** (מאירי, קידושין פ ע"ב; מהרש"ם ח"ד קמח).

3. שומר

ילד קטן

בקידושין (פא ע"ב) מבואר שמותר להתייחד כאשר יש **ילד או ילדה** יחד עם המתייחדים, וכך נפסק **בשו"ע** (אבן העזר סי' כב י).

טעם ההיתר הוא, מפני שהאיש והאישה **מתביישים מן הילד**, כי מצד אחד הוא 'קולט' את המתרחש, ומצד שני הוא **לא יודע לשמור סוד**, ועשוי לחשוף את המידע. ילדה כזו גם אינה מעוניינת בעצמה להשתתף במעשה הביאה, כי עדיין אין בה יצר של ביאה (רש"י, קידושין פא ע"ב). אם כן, יש כאן היתר דומה ל"כל המשומר שומר" שיובא להלן. גיל זה איננו מוכרע והוא משתנה בין ילד לילד. בדרך כלל מקובל לומר שהגיל הוא **מגיל חמש** (שו"ת חת"ס ח"ב סי' צו; פת"ש סי' כב ס"ק יב; שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' רד). ביחס לבן – גיל הסיום הוא שתיים-עשרה, אף על פי שגיל הסיום הוא פחות משמעותי (כי לדעת רמ"א מותר לאישה להתייחד עם שני אנשים). ביחס לילדה – נחלקו האם גיל הסיום של שומר הוא בגיל **תשע** (הפוסקים הנ"ל) או בגיל **שתיים-עשרה** (שו"ת פנים מאירות סי' קלא; כרתי ופלתי; החפץ חיים בנדחי ישראל. בשם **החזו"א** נמסר [פתח הבית י ה] שכיום הגיל הוא **עשר או אחת-עשרה**).

דין שומר בלילה

בלילה צריך **שני שומרים**, שמא השומר יירדם¹¹. כך עולה גם מה**חת"ס** (ח"ב סי' צו) על פי הרמ"א (כב ה), וכן כתב **בחכמת אדם** (כלל קנו ה).

11. ובשו"ת הרמ"א בסי' יד מובאת תשובת ר' נפתלי הירץ, שגם בלילה די בשומר אחד.

ניתן להקל במקרים הבאים:

- א. הגדרת לילה איננה לפי צאת הכוכבים אלא אף מאוחר יותר, לפי הזמן שבו רגילים ללכת לישון (פת"ש אבה"ע קעח יד; חידושים וביאורים קידושין יא) ונראה שיש להקל גם בשעה מאוחרת יותר, אם אין בדעתם של האנשים ללכת לישון בבית זה (שם).
- ב. ייתכן להקל גם אם האור דולק, שאז גם אם יירדם השומר, הוא יראה אותם ברגע שיתעורר, ולכן הם מפחדים (שם).
- ג. לעתים מדובר במצב שבו מפחדים מאוד מהשומר, ואז ניתן לסמוך על כך למעשה, להקל בשומר אחד (שו"ת עין יצחק סי' עז).
- ד. כאשר יש שני שומרים, הרי שניתן להקל גם אם השומרים ישנים, כי ייתכן שאחד יתעורר פתאום (באר היטב אבה"ע קנד ס"ק ה; ר' חיים נאה קצות השלחן על קצש"ע ס"ק ד; חידושים וביאורים, קידושין יא; ועיין גם בראב"ד המובא בבי"ב סי' כב ובדרישה שם ס"ק יב).

דין שומר בדרך

בדרך ארוכה – כתב בבית שמואל (ס"ק ט) ובחלקת מחוקק (ס"ק יד) שצריך שני שומרים (גם ביום), שמא אחד השומרים יצטרך ללכת לנקביו, ויישארו איש ואישה לבדם (על פי הגמרא בקידושין פא ע"א ביחס לשני אנשים ואישה). דין זה הוא רק כאשר זו דרך ארוכה, ובעצירות שאין בהן תחנת דלק או מסעדה שיש בה שירותים, אך אם יש עצירות כאלו, ממילא אין חשש, כי כאשר יעצרו לשירותים, ממילא לא יהיה איסור ייחוד בגלל האנשים האחרים (מסגרת השולחן על קיצור שו"ע קנב ס"ק ג). כן יש החולקים על חומרה זו, ולדעתם גם בדרך ארוכה די בשומר אחד. וכן כתב הט"ז (שם) והפרישה (שם). טעם המקלים: אם האיש ילך לשירותים ילך אתו האיש הנוסף, והאישה תישאר לבדה וכו'. ובחכ"א (קכו ה) החמיר בכך למעשה.

שמירה על ידי קרובים

המשנה בקידושין (פ ע"ב) אומרת, שבזמן שאשתו עמו, רשאי לישון עמו אדם נוסף באותו פונדק (אף על פי שזהו מקום של ייחוד), מפני "שאשתו משמרתו".

נחלקו הפוסקים האם דין זה של "אשתו משמרתו" קיים גם אצל שומרים אחרים. בעל ההפלאה (בספרו נתיבות לשבת כב ד; והפת"ש כב ס"ק ב) סבור שדין זה נאמר רק על אשתו, אבל שאר קרובותיו יחפו עליו.

לעומת זאת, מדברי הרמב"ן והרשב"א (בסוגיה שם) עולה להתיר גם באמו או בתו או אחותו (של המתניח). או אביה, בנה או אחיה של המתניח. וכן פסקו בשו"ת בית שלמה (ח"א או"ח סי' מח) ובחיים ושלוש (סי' יט. לגר"ח פלאג"י). וכן כתבו בשם החזו"א (דבר הלכה ח ד) וכן כתב בשו"ת אגרות משה (ח"ז סה ח).

טעם ההיתר מתבאר בדברי הפוסקים (עיין עזר מקודש כב א), שכיוון שאין חשש של איסור **בינו לבין אמו** (או אחותו או בתו) הרי שהיא נחשבת כאילו היא מחוץ לאירוע, כצופה מן הצד, וממילא היא שומרת, כדין תינוק.

כפי שראינו, דעת רוב הפוסקים האחרונים להקל.

מותר להתייחד עם שתי גיסות, או אישה וחמותה¹².

בש"ת אגרות משה (אבה"ע ח"ד סוף סי' סד) כתב חידוש, להקל גם באם ובתה או בסבתא עם נכדתה (שמותר להן להתייחד עם אדם אחר). הוא לא מנמק את דבריו¹³, ומצד הסברה יש בכך קושי, שהרי האיש שייך בייחוד גם עם האמא וגם עם הבת, וממילא לכאורה אין כאן דין שומר. האג"מ כנראה מבין, שאם שומרת על בתה והבת על אמה לא מדין 'צופה' אלא מדין **בושה של כל אחת מהן ממעשה איסור ליד השנייה**. אמנם, לא מצאנו זאת בדברי הפוסקים, אולם, כיוון שמדובר במקרה זה על **ייחוד דרבנן** (שהרי מדובר על שתי נשים ואיש), הרי שכאשר יש צורך (כגון כשהולכים לרופא, או כשיש סיבות נוספות לצרף להקל) נראה שיש לסמוך על דבריו, ואמא ובתה יוכלו ללכת יחדיו לרופא.

שומר הנכנס ויוצא

ביחס להלכות יין נסך נפסק בשו"ע (קכט א), שאם יהודי השאיר יין עם גוי, אך היהודי נכנס ויוצא – היין כשר, מפני שהגוי ירא שמא בכל רגע יבוא היהודי.

מכאן כתב בש"ת הרשב"א (תקפז) שדין נכנס ויוצא קיים גם ביחס לאיסור ייחוד, וכן פסק הרמ"א (אבה"ע קמח ב) ובדובב מישרים (ה) ובש"ת בית דוד (סי' כה) ועוד.

אמנם, בש"ת מהר"ל דיסקין (קונטרס אחרון ס"ק רו) החמיר בכך. הוא מביא ראייה לחומרה מכך שאם נמצאים בדרך רחוקה צריך שני שומרים, שמא השומר ילך לשירותים. ולכאורה, גם אם ילך, הרי כל רגע הוא עומד לחזור, ואם כך, יהיה היתר מדין 'נכנס ויוצא'! מכך שמצריכים שני שומרים, ניתן להסיק שאין די בדין 'נכנס ויוצא'.

ובדומה לזה בדין של פנימי וחיצון אין דין שומר, אף על פי שבכל רגע יכול מישהו מחדר אחד להיכנס אל החדר השני.

בפרישה (אבה"ע כב ס"ק יב) מבואר שכל הסיבה שבגללה צריך שומר נוסף היא, שאם השומר יתרחק הם יהיו בייחוד, ולא יהיה היתר של 'נכנס ויוצא', כיוון שהם יראו אותו מרחוק וידעו

12. שו"ע אהל"ז כב י. טעם ההיתר: כיוון ששונאות זו את זו, לא יחפו אחת על השנייה. השנאה איננה רק בגלל החשש לייבוס (שבו עשויה הגיסה להפוך לצרתה), אלא משום שיש להן שנאה טבעית (שו"ת חת"ס אבה"ע סי' מט; שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' רד). אמנם, כל זה רק ביחס לשנאה המשפיעה על ענייני אישות ומונעת חשש ביאה, אך באופן מהותי ופנימי, אמורה להיות בע"ה אהבה ואחוזה ביניהן.

13. "ונכון מה שאמר לך בנך ר' מרדכי שליט"א בשמי, שיחוד עם אמה ובתה ועם אמה ובתה או בת בנה פשוט שלא איסור...".

להיזהר! אם כך, ניתן ליישב בדרך זו את קושיית המהר"ל דיסקין (שאכן די בשומר אחד, אבל אם ידעו מראש מתי הוא יגיע אין זה נחשב לשומר, ובדרך ארוכה הם עשויים לדעת מראש על בואו חזרה)¹⁴. להלכה נראה שהפוסקים הקלו **בשומר הנכנס ויוצא**.

מתי אישה יכולה להיות שומרת?

יש להעיר, **שגם אישה יכולה להיות שומרת**, אלא שכאשר היא 'מפתיעה' אותם, אסור לה להישאר אתם בדלת סגורה, **כי אם כן יהיה איסור ייחוד!** לכן היא צריכה לעמוד בפתח או להשאיר את הדלת פתוחה וכד' עד שתלך.

מכאן נמצאנו למדים, **שהשפעת ההפתעה גדולה**, ולכן היא טובה יותר מאשר שהאישה נמצאת אתם באותו חדר (כי ייחוד עם שתי נשים אסור). טעם הדבר הוא, שכיוון שהיא איננה נמצאת שם, הרי שהיא איננה חלק מהאירוע, ואין חשש איסור ביחד איתה. ולכן, היא נחשבת כצופה מן הצד, ולכן היא יכולה להיחשב כשומר¹⁵.

אם לשומר הנכנס והיוצא יש **מפתח לדירה**, הרי שהם יכולים אפילו לנעול את הדירה (ובתנאי שהוא ייכנס מבלי לדפוק תחילה).

כל המשומר שומר

כלל חשוב בדיני שומר הוא, שדי בכך שאחד האנשים משומר מייחוד כדי להציל גם את השאר מייחוד. למשל, אישה שבעלה בעיר רשאית להתייחד עם אדם אחר. במקרה זה מותר גם לאישה נוספת להצטרף אליהם (אף על פי שבעלה אינו בעיר), כיוון שהאישה הראשונה משומרת מן הייחוד (כי בעלה בעיר) ולכן היא איננה חלק מהאירוע ואין חשש ייחוד לגביה (כפי שביארנו לגבי אח ואחותו וכד'), וממילא היא נחשבת כצופה המצילה מן הייחוד. (כאשר ישנו אחד שאיננו יכול להיות חלק מן האירוע, הרי שהוא נחשב כצופה ומציל את האחרים.)

ה. דוגמאות מעשיות

1. חייל וחיילת במשמרת

תחילה יש לציין שרצוי שחייל יהיה ביחד עם חייל, וחיילת עם חיילת, במיוחד אם מדובר במציאות מתמשכת. אם אין אפשרות אחרת (כדאי להתייעץ עם רב בכל מקרה ממושך), יש להקפיד על הדברים הבאים:

14. סיבה נוספת להחמיר היא שגם ביחס ליון נסך כתב הרמ"א (י"ד קכט א) שצריך לכתחילה להחמיר. אולם, יתכן שיש להקל לכתחילה בעניין ייחוד, ואף על פי שבייחוד היצר גדול יותר מאשר בניסוך היין על ידי גוי, הרי שגם החשש שמא ייתפסו גדול יותר! וכן נראה בדברי הפוסקים שנקטו להקל בדין שומר הנכנס ויוצא.

15. עיין שער יוסף ג.

- א. יש משהו שעשוי להיכנס. מצד הדין מותר להימצא במצב זה גם אם הדלת סגורה, אם לחיילים אחרים ישנה אפשרות להיכנס, וישנו סיכוי סביר שהם ייכנסו.
- ב. כאשר ישנו סיכוי שמישהו ייכנס, אך זהו סיכוי קטן – ניתן להקל אם משאירים את הדלת פתוחה (לפחות קצת). ויש המקלים גם אם הדלת סגורה אך לא נעולה, אולם צריך להשתדל ולהחמיר בכך לכתחילה).
- ג. **כאשר אין סיכוי שמישהו ייכנס – אסור להימצא במצב זה של ייחוד**, וצריך להתנגד לייחוד באופן זה, או לבקש ממישהו שייכנס מדי פעם.
- ד. **אמנם, ניתן להקל כאשר יש חלון שניתן לראות ממנו את הנעשה בחדר** (ויש מי שעשוי לראות).
- ה. כאשר מדובר על **שני חיילים וחיילת**, ניתן להקל בכך ביום (והיילים ספרדים – יש המחמירים בכך ומצריכים שלושה חיילים ושתי חיילות או שני חיילים ושתי חיילות), או אפילו בתחילת הלילה, עד הזמן שבו רגילים ללכת לישון. לאחר שעה זו, ניתן להקל רק אם יש **שלושה חיילים**.

2. רופא

זו מציאות מאוד שכיחה ובעייתית. למשל, אישה ההולכת לרופא והדלת סגורה ולעתים אף נעולה. כיום המצב השתפר, משום שאירעו לצערנו כמה מקרים עם רופאים וכיום החוק מחייב לאפשר לאדם נוסף להיות בחדר. פעמים רבות, אחיות או מזכירות יכולות להיכנס לחדר מבלי לחכות לאישור כניסה.

כיצד יש להתייחס אל רופא? אצל רופא ישנו צד להחמיר וצד להקל. צד להחמיר: **הגמרא בקידושין** (פא ע"ב) אומרת שהיתר בעלה בעיר לא קיים באדם **ש'לבו גס בה**, ובגמרא שם בדף פב ע"א מבואר ש"כל שעסקו עם הנשים לא יתיחד עם הנשים", וכך פסק הרמ"א (על פי פירוש רש"י שם) בסי' כב ה. הרופא הוא אדם שעסקו עם הנשים. לעתים, הוא אף מכיר את האישה ורגיל לגעת בה (דרך טיפולו) ולבו גס בה.

ברם, ישנו צד להקל – הרופא **טרוד במלאכתו**. כך כתב **בשר"ת אגרות משה** (אבה"ע ח"ד סי' סה א). אמנם, אין זה כל כך פשוט להקל מטעם זה, כיוון שעסקו עם הנשים (עיין ב"י כב "וכתב עוד הראש... אף על פי שהיה ראוי להתיר לו משום דבעבדתיה טריד... אפילו הכי אסור"), מה גם שלא כל הזמן הוא טרוד במלאכתו.

אך ישנו צד נוסף להיתר, שהוזכר **בחולין (צז ע"א) ביחס לטעימת תבשיל על ידי גוי** (לבדוק האם יש טעם של איסור בתבשיל), **ש"לא מרע אומנותיה"**, דהיינו שהוא חושש שמא יפסיד את פרנסתו אם לא יאמר כאשר יש טעם של איסור. בסברה זו השתמש **בשר"ת הרדב"ז** (ח"ג סי' תפא) ביחס לייחוד, ולכאורה ניתן ליישמה גם ביחס לייחוד עם רופא. גם הרב **פיינשטיין** מזכיר עיקרון זה (בתשובה הנ"ל): **"ימנע מזה, כדי שלא יצא עליו שם רע ויתמעטו החולות לבוא אליו"**. כך כתב גם בשר"ת **ישכיל עבדי** (ח"ב סי' יח) ו**בשר"ת ציץ אליעזר** (ח"ו סי' מ"ב). אמנם יש להעיר, שביחס לחשש פיתוי,

הרי שיש חשש שהיא תחפה על הרופא ועל עצמה, בניגוד לטעימת תבשיל, ששם אנו נרגיש בטעם ברגע שנאכל, ולכן הגוי "לא מרע אומנותיה".

לאור הנ"ל מסתבר **שלמעשה** ניתן להתייחס אל רופא **בדומה לכל אדם** (לא להחמיר בו מצד "עסקו עם הנשים", אך גם לא להקל בו מטעם "מרע אומנותו". אמנם, ייתכן לצרף ולהקל יותר ברופא מהטעם של 'לא מרע אומנותו' אך רק כשמצטרפים דברים נוספים כדלהלן).

לכן ניתן להקל במקרים הבאים:

א. הדלת אינה נעולה ואחות או אנשים אחרים עשויים להיכנס (הדבר מצוי פעמים רבות, במיוחד בארץ הקודש, שמישהו נכנס אל הרופא בדפיקה קלה, מבלי לבקש רשות).

ב. הדלת נעולה, אבל **בעלה של האישה בעיר** (ואמנם ראינו שיש מחלוקת כאשר אין סיכוי שהבעל יגיע, ובמיוחד כאשר **איננו יודע היכן היא**, אבל ראינו שפוסקים חשובים מקלים, וודאי שניתן להקל ביחס לרופא. ברם, טוב שתודיע לבעלה לפחות בטלפון הנייד היכן היא נמצאת). היתר זה יהיה קיים **אפילו אם הדלת נעולה**, אף על פי שעדיף במקרים אלו **שלא לנעול את הדלת**.

ג. אם אישה הולכת עם **חברה שלה** – אין זה עוזר, כי עדיין זהו ייחוד עם שתי נשים. אולם, אם זו **חברה נשואה** (ובעלה בעיר, בהתאם לתנאים שבסעיף ב) – הרי שניתן להקל, כי "כל המשומר שומר".

ד. כאשר אישה הולכת עם **אביה** – אין כמובן איסור ייחוד (שני אנשים ואישה, וכן אביה נחשב שומר).

ה. כאשר אישה באה עם **אמה או עם בתה** – ראינו שבשו"ת אג"מ מקל בכך. אמנם, סברתו איננה ידועה לנו וחיידוש זה אינו מוזכר בפוסקים אחרים, אולם, כיוון שמדובר על **ייחוד מדרבנן** (שהרי יש שתי נשים) וכיוון שמדובר על **רופא ד"ל** "לא מרע אומנותיה", נראה שניתן להקל בכך.

ו. **חברה נוספת**, כאמור, איננה עוזרת (כי ייחוד אסור עם שתי נשים), אולם אם החברה נמצאת **מחוץ לחדר**, ומסכמים עם הרופא שהיא יכולה להיכנס כשתרצה, גם דבר זה יכול להציל מן הייחוד מדין "שומר הנכנס ויוצא".

ז. כאשר המרפאה נמצאת **בביתו של הרופא**, יש מקום להקל **כשאשתו בבית** (אשתו משמרתו) ואפילו כשאשתו אינה בבית אך נמצאת **באותה עיר** (כדעת האמרי יושר דלעיל, שיש גם דין של 'אשתו בעיר' – כפוף לתנאים שהזכרנו שם). וכן כתב בשו"ת **ציץ אליעזר** (הנ"ל) להקל בכך לעת הצורך.

3. מכונית

איסור ייחוד קיים גם במכונית

לכאורה היה מקום להתיר את הייחוד במכונית, שהרי בשעת הנסיעה, אי אפשר לבצע את העברה, ואף על פי שיכול לעצור, לכאורה אין לחוש לכך, כי כרגע הוא בנסיעה.

עיקרון זה מצאנו בחז"א (נשים לד א) שאין לחשוש בייחוד שמא ינעל את הדלת, כיוון שכעת אין איסור ייחוד (ולכן אין איסור ייחוד במעלית רגילה, אף על פי שניתן ללחוץ על כפתור 'עצור', כי אין לחשוש לכך).

ברם, הדברים אינם דומים. נחלקו כמה זמן הוא שיעור ייחוד. (ראה במאמרנו לעיל פרק ג סע' 2 "שיעור הזמן הדרוש"). מכל מקום, כאמור לעיל, דבר פשוט הוא בפוסקים (עיין שו"ת מנחת יצחק הנ"ל ושו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קפ), שכאשר יש מקום הראוי לייחוד (דהיינו, שניתן לשהות שם בלי מפרעי לכמה דקות), יש איסור ייחוד גם אם מתייחדים לזמן קצר מאוד (שאינו בו כדי שיעור בעילה) ומייד יוצאים מהחדר!

וכך גם לענייננו – כאשר מדובר על 'פתח פתוח', הרי שאין כאן כלל ייחוד. לכן אין לחשוש שמא ינעל. אולם, כאשר מדובר על נסיעה במכונית, יש כאן איסור ייחוד, אלא שיש מגבלה טכנית שאינה מאפשרת בפועל את מעשה האיסור כרגע (בדומה לדברים שכתבנו בתחילת המאמר, ביחס לזמן הייחוד, שמציאות של ייחוד אוסרת גם אם מתכוונים להישאר זמן קצר יותר). כך עולה מדברי הפוסקים, שאסרו ייחוד במכונית¹⁶.

אמנם, אם מדובר על מכונית שיש הפרדה בין הנהג לבין החלק האחורי (כמו ברכבים מסחריים מסוימים וכמו במוניות שבארה"ב) – מסתבר שאין כאן איסור ייחוד, כי צריך לצאת מ'חדר אחד' ולהיכנס ל'חדר אחר' ועל כך אין חוששים בייחוד.

איסור מצד הבושה או המציאות

לכאורה יש לחקור האם איסור ייחוד הוא:

א. המציאות בסתר שמאפשרת מבחינת הבושה לקיים את האיסור אף על פי שבפועל אינו יכול לבעול מסיבות טכניות.

או:

ב. האפשרות המציאותית לקיים את האיסור. אם אין אפשרות מעשית לקיים את האיסור, הרי שלא יהיה איסור ייחוד (או שהאיסור יהיה רק מדרבנן).

(עיין שו"ת אג"מ אבה"ע ח"ד סי' סה י, שבאדם זקן שאין בו כוח לבעול, איסור ייחוד הוא רק מדרבנן [ולכן מתיר לפנויה טהורה להתייחד אתו]. בנוסף לכך כתב, שאם החולה מרותק למיטתו ואינו

16. כך עולה מדברי שו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' פב) ועוד.

יכול לבעול מצד מחלתו, אין בו איסור ייחוד. ברם, יש החולקים על כך וסבורים שגם בכך יש איסור ייחוד – עיין ב"ש אבה"ע קמח ס"ק ו ועוד).

למעשה, יש להחמיר בכך, ולראות במכונות איסור ייחוד כפי שביארנו. אך אולי ניתן להקל בכך בשעת הדחק, וכך כתב בשו"ת אגרות משה (אבה"ע ח"ד סי' סד)¹⁷. יותר קל מכך הוא מקרה שבו אין אפשרות לעצור, כמו בכביש מהיר (והעצירות אפשריות רק במקום שבו ישנן הרבה מכונות ויש אור, כך שממילא אין שם איסור ייחוד. ואולי גם יש מקום להקל במקום שניתן לעצור, אך קיימת סבירות גבוהה שתעצורנה לידו מכונות כדי לעזור). ובכל מקרה יש להחמיר בכל הנ"ל פרט לשעת הדחק כפי שיבואר להלן.

בשו"ת אג"מ הוסיף, שגם כאשר אין לחשוש לביאה ממש, הרי שיש לדעתו לאסור ייחוד גם בחשש לחיבוק ונישוק וכדומה:

שמסתבר שאף במקום שאין לחוש שמא יבא לידי ביאה ממש, אם יש לחוש שמא יבא לשארי התקרבות כחבוק ונישוק וכדומה נמי יש לאסור ייחוד, ועל זה יש לחוש שאף בעת שעסוק במלאכתו להנהיג את המאשין יעברו על מיני קירוב¹⁸.

מציאויות שאין בהן ייחוד במכונות

א. הנסיעה מותרת כאשר ניתן לראות מה שקורה במכונות (דהיינו שיש אור יום או שיש פנסי רחוב) ובתנאי שכל כמה דקות עוברות מכונות. דבר זה משתנה כמובן בין כביש לכביש. ישנם כבישים שבהם מציאות זו קיימת כל הלילה, וישנם כבישים שכבר בשעה עשר בלילה אין מכונות וכד'.

ב. כאשר יש מכונות שעוברות אך אין תאורת רחוב, נראה לי שניתן להקל לנסוע עם אור במכונות (כאשר אין חשש בטיחותי), כי על ידי כך ניתן לראות את הנעשה במכונות, ואין לחוש שמא יכבה את האור כפי שביארנו לעיל.

17. וזו לשונו של האג"מ: "ליסע יחד עם אשה במכונות (קאר) לכתחלה ודאי אין להתיר, דאף שיעקר נסיעתם תהא על הדרך הגדולה ששם נוסעים אף בלילה הרבה אינשי במכונות, אבל הא אפשר להסב מן דרך הגדולה לדרך קטנה, ואף ביום אולי יש לחוש שיניחו המכונות על הדרך ויתרחקו מן הדרך במקום שיש אילנות שיהיה מקום סתר לבועלה, וכ"ש בלילה דאפשר שיש לחוש גם שיעלנה שם במכונות גופה. אבל בשעת הדחק כגון שצריכה אשה משכנותיו ג"כ ליסע למקום שהוא צריך, או כשאשה אחת שהולכת בדרך מבקשתו ליכנס במכונות כמו שאירע כזה הרבה פעמים במעונות הקיץ, שאם לא יכניסנה למכונות יאמרו עליו שהוא צר עין ואכזרי, וכשהן נכריות איכא בזה גם משום איבה – יש להתיר, משום דמשמע דאין חוששין מדינא ל'שמא יטה מן הדרך' בכשרין אלא שמא יתקוף היצר ויעברו במקום שנמצאים, ועיין בב"ש סי' כב סק"א במחלוקת הר"ו ומהרש"ל, ומשמע קצת שפליגי בזה. ובשעת הדחק יש לסמוך על הר"ו דכן משמע שסובר הפרישה עיי"ש, דלכן ליסע במכונות בשעת הדחק יש להקל כדכתבת".

18. אבה"ע ח"ד סי' סד.

- ג. כאשר חסר אחד משני התנאים הנ"ל (אין מכוניות אחרות או שאין תאורה) יכולים לנסוע שני אנשים עם אישה אחת (לשיטת הרמ"א¹⁹). אולם, אסור לשתי נשים לנסוע עם איש אחד (ושלוש נשים עם איש אחד יכולות להקל – לשיטת הרמ"א).
- ד. איש ואישה יכולים להקל כאשר בעלה בעיר (לשיטות המקלות בכך גם כשהבעל איננו יכול להגיע אליהם, וכדלעיל). במקרה זה מותר גם לאישה אחרת לנסוע אִתָּם (כל המשומר – שומר).
- ה. איש ואישה יכולים לנסוע כאשר יש אִתָּם ילד או ילדה מגיל 5 (לילדה עד גיל 9 או 11-12, כדלעיל פרק ד בתחילת סעיף 3 העוסק בשומר).

ייחוד בתחבורה ציבורית

דין זה אמור גם בנסיעה עם נהג מונית וכד', ולכן גם בכך צריך להיזהר. מעיקר הדין כך גם עם נהג אוטובוס וכד', ולפי זה אם ירדו אנשים, והאישה נשארה עם הנהג, הרי שהיא תצטרך לרדת. אולם, בש"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' פב) כותב שבשעת הדחק ניתן להקל בכך "כיוון דהוא עסוק במלאכתו וגם יש לו חזקת לא מרע אומנתו דבשביל פרנסתו". וייתכן שהדבר אמור במיוחד בנהג אוטובוס, שאמור להיות זמין על קו הנסיעה. מכל מקום צריך להשתדל שלא להיקלע למצב זה.

ייחוד בטרמפים

לכן, אין לאישה לחכות לטרמפים בשעות מאוחרות בלילה, גם מצד חששות אונס הקיימים היום, וגם מצד הלכות ייחוד. אולם, כאשר היא נמצאת במקום מסוכן, נראה שיש לקחת אותה. ואף על פי שבאופן עקרוני יש לאסור זאת מצד דיני ייחוד, נראה להקל במקום סכנה (וראו להדליק אור כדלעיל) ויש לסמוך על הדברים הבאים:

א. אין זה ברור שעל ייחוד ישנו דין "יהרג ואל יעבור" – למעשה נחלקו אחרונים על כך, ואם מדובר על שתי נשים או על פנויה שאינה נידה, הרי שלכ"ע יש בכך רק איסור דרבנן²⁰ ואין על כך דין "יהרג ואל יעבור".

ב. גם באישה אחת, ייתכן לסמוך בדוחק על כך, שכיוון שבשעת הנסיעה אין אפשרות מעשית למעשה איסור, הרי שאין איסור ייחוד.

ג. אולי יש לצרף בדוחק את העובדה שהנהג טרוד בנסיעתו.

19. ובשעות מאוחרות בלילה, כשרגילים ללכת לישון, יהיה צורך לכאורה באיש נוסף. אמנם, ייתכן שבמכונית יהיה ניתן להקל בכך, כי הנהג בוודאי לא יישן, וגם אם חברו יישן, הרי שהנהג לא יכול תוך כדי נסיעה לעשות איסור, ואם יעצור, מן הסתם יחשוש שהחבר יתעורר.

20. ייחוד ודין יהרג ואל יעבור: מבואר ברמ"א יו"ד קנה א, שגם על לאו של עריות יש לאו של יהרג ואל יעבור, אולם, נחלקו אחרונים האם בדין ייחוד נאמר "יהרג ואל יעבור". בש"ת חת"ס (יו"ד עו) ובש"ת מהר"ל דיסקין (קונטרס אחרון ריב) מבואר, שיש דין יהרג ואל יעבור גם על ייחוד (פרט לייחוד דרבנן, כגון עם פנויה שאינה נידה או עם גויה או איש עם שתי נשים). לעומת זאת, יש אחרונים רבים הסבורים שאין דין יהרג ואל יעבור בייחוד, כי הוא 'גורם לעברה' ואיננו בכלל 'אביזרייהו

יש להדגיש שוב, שאין זה אלא היתר בדוחק, מפני חשש סכנה, אך ודאי שבאופן נורמלי אין להקל בכך! למעשה צריך לדאוג לנסוע במכונית רק לפי הגדרים הלכתחיליים שהבאנו, ורק במקום דוחק יש מקום להקל כפי שכתבנו.

יש להוסיף, שההוראות של הצבא מחמירות אף יותר מהגדרים שכתבנו: "אסורה נסיעת חיילת בודדת ברכב...", "נסיעת חיילות מותרת ביום, בתנאי שיחד עם החיילת נוסע חייל שיעד נסיעתו זהה או רחוק פְּזָה של החיילת. בלילה – איסור מוחלט" (מתוך "כללי התנהגות בהמתנה לטרמפ" של הצבא). פרט לעניינים ההלכתיים, צריך להיזהר כמובן מצד סכנה בטרמפים, גם לחיילים ובעיקר לחיילות.

4. פועל שנכנס לעבוד בבית

פעמים רבות, נכנס פועל או שכן הביתה והאישה נמצאת לבדה. מקרה זה הוא מקרה פשוט של ייחוד. אמנם ניתן להקל במקרים הבאים (כנ"ל גם במטפלת – בייבי סיטר):

א. בעלה בעיר (ובמקרה זה צריך להודיע לפועל שבעלה בעיר, כדי שהוא ידע שאין הם עוברים על איסור ייחוד, כפי שנראה בתוס' בקידושין לב ע"א על 'נתכוון לאכול בשר חזיר', וכן כתבו החפץ חיים (כלל ד ס"ק מו) והגרש"א (בהקדמה לספר 'דבר הלכה').

ב. יש מישהו מבני הבית שעשוי להגיע הביתה (שומר נכנס ויוצא).

ג. יש בבית עוד ילד או ילדה מעל גיל 5.

ד. אם אין את הנ"ל, משאירים את הדלת מעט פתוחה, ובתנאי שיש סיכוי קלוש שמישהו יגיע.

אם אי אפשר להשאירה כך – ניתן לסמוך על המקלים בדלת סגורה שאינה נעולה, ובתנאי שיש סיכוי (אפילו מועט) שמישהו ייכנס מהדלת.

5. בן ובת בטויל

אנו מדברים רק מצד הלכות ייחוד, אך מובן שצריכים להקפיד גם על יתר הלכות צניעות. לעתים לאחר ההקפדה על דיני ייחוד, ישנן חריגות משמעויות מדיני צניעות²¹.

למעשה, אם נמצאים בתוך בית – הדינים הם כמבואר לעיל ביחס לפועל שנכנס הביתה (אם אביה בבית, הרי שאין בכך ממילא איסור ייחוד).

דעריית'. וכן כתבו העמק שאלה (נשא קכ ג); החפץ חיים (נדחי ישראל יט. מפני שאינו מפורש בתורה ואין על זה לאו אלא רק רמז [גם אם הוא דאורייתא]); הגרש"ז אויערבך (הוספות לדבר הלכה); הרב אלישיב (בהלכות ייחוד, הרב ישראלזון ג) ועוד.
21. דוגמא לכך, שאלה אותי בת אחת: אחותה וגיסה הזמינו אותה לבית מלון, אך אמרו לה שהם שוכרים חדר אחד וכולם ישנו באותו חדר. במקרה זה, ברור שאין בעיה של ייחוד, שהרי 'אשתו משמרתו'. אולם, פשוט שאין זה צנוע שבת (בגיל עשרים!) תישן באותו חדר ביחד עם גיסה, ובפרט שאין זה מתאים לישון עם זוג נשוי באותו חדר.

אם נמצאים בחוץ – צריך לחפש מקום שבו מדי כמה דקות עוברים אנשים וניתן לראות את המתרחש (ולכן בטיול צריך לשים לב היטב באיזה מסלול בוחרים).

צריך לזכור, שככל שהקשר טוב יותר, כך צריך להקפיד יותר בדיני ייחוד (וצניעות!). בגמרא בקידושין (פא ע"א) מבואר שכאשר אדם מיודד עם אישה, הרי שגם החשש לעברה גדול יותר (לבו גס בה), ולכן ישנן חומרות רבות יותר. גם מבחינת המציאות ניתן להבחין עד כמה נכונים דברי חז"ל, ולכן דווקא כשהקשר מתחזק, צריך לשים לב ולהתאמץ יותר בדיני ייחוד ובדיני צניעות.

6. ייחוד עם ילדים מאומצים

ישנם דינים נוספים כמו ילדים מאומצים. יש הסבורים שהייחוד עמהם אסור, כי הייחוד הותר רק עם אבא ואמא וכו' (חזו"א דבר הלכה ז כ הע' יט). עם זאת, בשר"ת ציץ אליעזר (ח"ו מ כא) כותב שההיתר של הייחוד עם אבא ואמא וכד' נובע מכך שהם רגילים בהם מאז קטנותם. לכן לדעתו, אם האימוץ הוא מגיל צעיר, דהיינו כשאימצו אותם כשהיו מתחת לגיל ייחוד (בת מתחת לגיל שלוש, ובן מתחת לגיל תשע) אין אתם איסור ייחוד.

א. סיכום – קיצור דיני ייחוד

מקור הדין: פשט הגמרא בסנהדרין הוא שייחוד עם ערוה אסור מן התורה, וכך דעת רוב הראשונים. הרמב"ם כתב שהאיסור הוא "מפי הקבלה" ונחלקו בשיטתו האם זהו איסור תורה או איסור דרבנן. להלכה אנו פוסקים שייחוד עם ערוה (כלומר עם אשת איש, או עם פנויה נידה] וסתם אישה מעל גיל 12 בחזקת נידה]) הוא דאורייתא.

ייחוד דרבנן יהיה כאשר מדובר על פנויה שאינה נידה (כיום, סתם ילדה מתחת לגיל 12), או עם שתי נשים (אפילו שתיהן ערוה).

טעם הדין: בפשטות איסור ייחוד הוא משום חשש שהדבר יביא לידי עריות. אולם, מסתבר שיש בכך רובר נוסף. עצם המציאות של בן ובת במצב שיכול להביא לידי עריות, מבטא קרבה אסורה, קרבה שאמורה להיות רק בין איש לאשתו.

הגדרת ייחוד: הימצאות במקום שבו אין אנשים העשויים להפגיע אותם. (זמן הייחוד הוא כשתי דקות, ויש שיטה שהוא 35 שניות). לדעת הרמ"א ניתן להקל כאשר יש שני אנשים ואישה אחת או איש אחד ושלוש נשים. השר"ע החמיר בכך.

לשר"ע – נחלקו האם מתיר רק שלושה אנשים ושלוש נשים (ב"ש), או אפילו שני אנשים ושלוש נשים (חכ"א; ערוה"ש) או אפילו בשני אנשים ושתי נשים (ב"ח וט"ז). כן יש הסבורים שגם הספרדים נוקטים להקל בכך כרמ"א.

בלילה, בשעה שאנשים רגילים ללכת לישון, גם לפי הרמ"א צריך אדם נוסף.

כל החשש הוא **לפיתוי ולא לאונס**, אולם, כאשר מדובר בייחוד עם אנשים **פרוצים** ויש חשש לאונס, אסור הייחוד גם באופנים הנ"ל.

היתרים לייחוד:

א. פתח פתוח: אם הדלת פתוחה לרשות הרבים אין איסור ייחוד. כאשר מדובר על דלת סגורה **אך לא נעולה** – אם מדובר בקומה אחרונה וכד', שאין שום סיכוי שייכנס לשם אדם, יש בכך איסור ייחוד. אולם, אם מדובר במציאות שבה אמנם לא סביר שייכנס לשם אדם, אך יש סיכוי מועט שייכנס (ואדם היה חושש לעשות מעשה עברה מבלי לנעול את הדלת) – נחלקו אחרונים האם יש בכך היתר. **רע"א והבית מאיר** אוסרים, ואילו **הרדב"ז** (על פי תשובת הרשב"א), **המב"ט** ו**המהרש"ם** הקלו בכך. **למעשה ראוי להחמיר בכך** (ודי להשאיר **מעט** מן הדלת פתוחה), אך במקום צורך ניתן להקל בכך, ובפרט כאשר מדובר בייחוד דרבנן, כגון שיש **שתי נשים** ואיש אחד.

ההיתר של פתח פתוח קיים גם בחלון, אבל במקרה זה, צריכים להיות **במקום שניתן לראותם** דרך החלון.

ב. בעלה בעיר: נחלקו ראשונים האם יש היתר ייחוד **כשבעלה בעיר**. מדברי **רש"י** נראה שאוסר, ואילו **התוספות** התירו. **החלקת מחוקק והבית שמואל** כתבו לחוש לשיטת **רש"י**, אולם **רוב האחרונים פסקו להתיר** (ט"ז, חפץ חיים, חז"א ועוד), וכך מקובל להלכה.

האם הבעל צריך לדעת היכן אשתו נמצאת? לדעת הבינת אדם אם הבעל איננו יודע, אין היתר של בעלה בעיר, שהרי היא לא חוששת שמא יבוא. מאידך, לעומת זאת, בשם **החז"א** כתבו להקל, כיוון שלדעתו יסוד ההיתר הוא בכך **שהאישה מרגישה את בעלה** גם כשאין סיכוי שיבוא ("אימת בעלה עליה") ולא תסכים להתפתות. למעשה ראוי להחמיר (וניתן להודיע לבעלה בקלות בטלפון הנייד), אך במקום צורך יש מקום להקל, ובפרט בייחוד דרבנן (עם גויה או עם שתי נשים וכד').

נראה **שירושלים נחשבת כעיר אחת** למרות גודלה (לפחות לפי הטעם של החז"א). כן נראה, שכל **גוש עציון נחשב כעיר אחת**. יש מקום לבחון מקומות, שניתן להגיע מהר ממקום למקום, אך מדובר על רשויות מוניציפליות אחרות.

נחלקו האם יש להתיר גם ב'אשתו בעיר'. גם המקלים, מתירים רק כאשר **הבעל בביתו**, ומדובר באישה שאיננה נמצאת כל היום מחוץ לבית.

ג. שומר: מותר להתייחד עם אישה כשיש שם **ילד או ילדה** מעל גיל 5 (ילדה – עד גיל 9, ויש אומרים עד גיל 11-12), כי הילד **לא שומר סוד** ומתביישים ממנו (בלילה, בשעה שרגילים לישון צריך שני שומרים. ובמקרה זה ניתן להקל גם **כששניהם ישנים**, כי ייתכן שאחד יתעורר פתאום).

ניתן להתיר ייחוד עם אישה, כשנמצאות שם גם **אמו, בתו או אחותו** של המתייחד (וכן בייחוד עם שתי גיסות או עם אישה וחמותה). **בשר"ת אג"מ** הקל גם בייחוד עם **אם ובתה**, ואף על פי

שהדבר לא כתוב בפוסקים אחרים, הרי שבמקום צורך יש מקום להקל בכך, כי מדובר ממילא על **ייחוד דרבנן** (וספק דרבנן לקולא).

שומר הנכנס ויוצא: נחלקו הפוסקים האם ניתן להקל בכך, אך להלכה אנו פוסקים להקל. סיבת הקולא: **החשש שמא יפתיעו אותם!** חשש זה גדול יותר מאשר **ההימצאות יחד אִתָּם**, ולכן אישה יכולה להיות שומרת, אף על פי שאם תהיה יחד אִתָּם בחדר יהיה איסור ייחוד! (משום כך, כשתיכנס בהפתעה, תשאיר את הדלת פתוחה עד צאתה). כשיש לשומר מפתח, ניתן אפילו לנעול את הדלת.

כל המשומר שומר: כאשר אחד מן הנוכחים משומר מן הייחוד (כגון אישה שבעלה בעיר) מותר גם לאחרים להיות שם (כגון לאישה נוספת).

דוגמאות מעשיות:

א. חייל וחיילת במשמרת: לכתחילה צריך להשתדל שלא להיות ביחד באותה משמרת. אם אין אפשרות, ניתן להקל אם יש שני חיילים וחיילת, במשך היום. בלילה (משעה שרגילים ללכת לישון) צריך שלושה חיילים (ויש מן הספרדים שמחמירים גם ביום בשלושה חיילים, או לפחות בשני חיילים ושתי חיילות). כאשר יש חייל וחיילת, ניתן להקל אם יש **סיכוי סביר** שמישהו ייכנס. במקרה זה, ניתן להקל מעיקר הדין גם אם הדלת נעולה, בתנאי שיש מפתח לאנשים מבחוץ. אם יש רק **סיכוי קטן** שמישהו ייכנס, ניתן להקל רק אם הדלת פתוחה (אפילו קצת. ובדוחק יש מקום להקל כאשר הדלת סגורה אך אינה נעולה). אם אין סיכוי כלל שמישהו ייכנס, **אסור לחייל אחד ולחיילת אחת להיות בייחוד, לא ביום ולא בלילה.** ניתן להקל כשיש חלון שדרכו ניתן לראות את הנעשה בחדר. **פרט להלכות ייחוד צריך כמובן להקפיד על ענייני צניעות, צריך להיזהר מקלות ראש וצריך להיזהר מבניית קשרים רגשיים עם חיילות,** שלא למטרות נישואין.

ב. רופא: מצד אחד, יש צד לקולא כי הוא טרוד במלאכתו ולא יפגע באומנותו ובשמו הטוב. מצד שני, יש צד לחומרה כי 'עסקו עם הנשים', ולכן אין להקל בכך, אלא אם כן מצטרפים עוד דברים. למעשה, ניתן להקל כאשר **הדלת אינה נעולה** וייתכן שאחות או אנשים אחרים ייכנסו, או כאשר הדלת נעולה אך **בעלה בעיר** (וטוב שיִדע היכן היא נמצאת), או כאשר היא הולכת עם **חברה נשואה**, או כאשר הולכת עם **אביה**. וניתן לסמוך על **האג"מ** להקל גם כשהולכת עם **אמה או עם בתה**. בנוסף, ניתן להקל בחברה העומדת מבחוץ ויכולה להיכנס מבלי לדפוק (מדין שומר). כשהמרפאה בביתו של הרופא, יש יותר מקום להקל מדין '**אשתו בעיר**' (במקום צורך).

ג. מכונית: איסור ייחוד קיים גם במכונית, כי יש חשש שמא יעצור (אף על פי שכאשר אין ייחוד, כגון **בפתח פתוח**, אין חוששים שמא ינעל את הדלת, אך כאן יש מצב של ייחוד ושל סתר). לכן הנסיעה מותרת רק **כשניתן לראות מה שקורה במכונית** (אור יום או פנסי רחוב), וכאשר מדי כמה דקות עוברת מכונית. אם עוברות מכוניות אך יש חושך, ניתן להקל על ידי הדלקת אור במכונית. כאשר חסרים התנאים הנ"ל ניתן להקל רק **בשני אנשים עם אישה אחת או בשלוש נשים עם**

איש אחד. כן ניתן להקל באישה **שבעלה בעיר** (לשיטות המקלות בכך), וכן ניתן להקל אם יש שם **ילד או ילדה** מעל גיל 5. **בשעת הדחק או במקום של סכנה** ניתן לקחת טרמפיסטית גם כאשר לא קיימים התנאים הנ"ל (ומכל מקום ראוי להדליק אור במכונית), כיוון שבשעת הנסיעה **לא קיים חשש** למעשה עברה, וכאשר יעצרו יש בדרך-כלל מכוניות נוספות (או מחסומים צבאיים עם אנשים נוספים) ואם יעצרו באמצע הדרך יחששו שיעצרו לידם מכוניות. בפרט יש מקום להקל במקרה זה, בכביש שאי אפשר לעצור בו (או שמסוכן לעצור בו). מכל מקום, כל זה הוא **בשעת הדחק**, אך באופן נורמלי צריך להקפיד על התנאים הנ"ל גם בנסיעה במכונית.

ד. **פועל הנכנס הביתה**: צריך להיזהר מאיסור ייחוד. ניתן להקל כאשר **בעלה בעיר**, או שיש מישהו שעשוי להגיע, או שיש בבית ילד או ילדה מעל גיל 5. אם לא מתקיימים התנאים הנ"ל יש להשאיר את הדלת **מעט פתוחה**. כאשר אי אפשר, הרי שאם הדלת סגורה אך אינה נעולה, ניתן להקל במקום צורך (ובתנאי שיש סיכוי קלוש שמישהו עשוי להיכנס. הגורם לכך שאם היו רוצים לעשות איסור, היו נועלים את הדלת).

ה. **בן ובת שהולכים לטיול**: אם נמצאים בתוך בית – צריך להקפיד על התנאים הנ"ל (כמו בפועל שנכנס לבית). אם נמצאים בחוץ – צריך להיות במקום שיש בו תאורה ושמדי פעם עוברים שם אנשים. אין זה צריך להיות מקום המוני, אך בהחלט לא מבודד. דווקא **במקרים כאלו צריך להקפיד יותר על דיני ייחוד**, ובעיקר בבן ובת שיש להם כבר קשר ארוך או לאחר אירוסין. מובן שבנוסף לדיני ייחוד צריך להקפיד על **דיני צניעות**, ודיני ייחוד כשלעצמם אינם ערובה להתנהגות באופן צנוע.

ז. כללי – צניעות בצבא

פרט לדברים שראינו ביחס להלכות ייחוד, צריך לזכור עוד דברים:

1. שיחה עם חיילת

מוותר לחייל לדבר עם חיילת, אבל צריך להיזהר שלא להגיע **לקלות ראש**, וכן להיזהר שהקשרים יהיו ברובד **השכלי** ולא ברובד **הרגשי**. לכן צריך להקפיד גם על אופי השיחה, על הזמן שבו היא מתנהלת, על נושא השיחה ועוד. ודאי שניתן לדבר בנושא רציני עם חיילות, וודאי בנושאי אמונה, אבל צריך להיזהר שלא להגיע **לקשרים רגשיים בעייתיים וכד'**, גם אם מדובר בנושא של אמונה. אם מדובר על שיחה קבועה – הדבר עשוי להיות בעייתי יותר, וכדאי להתייעץ עם רב.

2. לבוש לא צנוע

צריך להיזהר מאוד מלבוש לא צנוע. ישנם מקומות שבערב מסתובבות חיילות בבגדים שאינם צנועים. צריך להקפיד שלא לשבת בחברתן עד שתהיינה לבושות כראוי (להלן בסעי' 4, אירועים עם בנות, נפרט יותר).

3. שירת חיילות

יש מקום לדון בעניין זה באריכות, ונציין את הדברים בקצרה.

הגמרא בברכות (כד ע"א) אומרת:

אמר שמואל: קול באשה ערוה, שנאמר 'כי קולך ערב ומראיך נאוה'. אמר רב ששת: שער באשה ערוה, שנאמר 'שערך כעדר העזים'...

מכאן עולה בפשטות שאסור לשמוע שירת אישה, ושהדבר הוא בגדר "ערווה". אולם, נחלקו ראשונים בהבנת דין זה.

מדברי **המאירי והמרדכי** (ברכות פ"ג סי' פ) בשם **רב האי גאון** (וכן מהר"ן בברכות יז ע"א באלפס ד"ה ערווה) משמע שהדין של "קול באשה ערוה" נאמר רק לעניין קריאת שמע. משמע מכך, שאין איסור לשמוע זמר של אישה שלא בזמן קריאת שמע.

לעומתם, **הרא"ש** (פרק ג סי' לז) כתב: "קול באשה ערוה – פירוש לשמוע ולא לענין קריאת שמע". מכאן משמע שהאיסור הוא בעצם שמיעת שירת אישה.

[**המעדני יום טוב** הבין, שלדעת הרא"ש מותר לקרוא קריאת שמע כשומעים זמר של אישה, כיוון שהקלו בכך חכמים, כדי שלא יימנעו מלומר קריאת שמע].

הר"ף השמיט דין זה, וייתכן שהוא סובר שאין זה להלכה.

הרמב"ם לא הביא דין זה בהלכות קריאת שמע, אך הביאו בהלכות **איסורי ביאה** (כא ב): "... והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוון להנות – כמי שנסתכל במקום התורף. ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שיערה אסור". מכך משמע, שהאיסור של "קול באשה" הוא איסור כללי, שאסור לשמוע זמר של אישה, אפילו שלא בזמן קריאת שמע.

השו"ע פסק דין זה, הן לעניין קריאת שמע (אר"ח סי' עה ב), והן לעניין שמיעת זמר אישה שלא בזמן קריאת שמע (אבן העזר סי' כא א). ואם כך להלכה – **יש איסור לשמוע קול אישה**, גם שלא בזמן קריאת שמע.

האם מותר לשמוע זמר של אישה שאיננה ערווה? (בימינו מדובר על בנות מתחת לגיל 12, שהן בחזקת שאינן נידות, שהרי מעל גיל 12 הבנות בחזקת נידות, ואינן טובלות – עיין לעיל בהערה 2.)

הרמב"ם כתב שאסור לשמוע קול **ערווה**, ומכך משמע שמותר לשמוע קול פנויה (שאינה נידה). מאידך **בשו"ת באר שבע** (באר מים חיים סי' ג) סבור שכל קול אישה נאסר, כפשט **הגמרא** "קול באשה ערווה".

מהשו"ע משמע כדרך ביניים: **לעניין קריאת שמע** פסק "יש להיזהר משמיעת קול אישה בשעת קריאת שמע". לעניין **שמיעת זמר אישה** פסק "ואסור לשמוע קול ערוה או לראות שיערה". משמע מכך שבקריאת שמע צריך להיזהר אפילו מזמר של פנויה. ואילו שלא בשעת קריאת שמע, מותר זמר של פנויה (שאיננה נידה). כן פסק **המשנה ברורה** להלכה (סי' עה ס"ק יז), שמצד הדין מותר לשמוע

קול של פנויה (שאינה נידה), אך הדגיש המשנה ברורה, שגם מזמר של פנויה אסור להתכוון ליהנות, בכדי שלא יגיע לידי הרהור.

בשר׳ת שרידי אש (ח״ב סי׳ ח) הביא דעה שאם שרות שתי נשים אזי הדבר מותר מדין ״תרי קלי לא משתמע״. אמנם, השרידי אש עצמו תמה ומתקשה בדעה זו.

כאשר האיש שר בעצמו – נראה שזו מציאות קלה יותר, כי הוא פחות פנוי לשמוע (אמנם עיין בסוטה מח ע״א: ״זמרי גברי ועני נשי – פריצותא״, אך מסתבר שדבר זה איננו קיים בכל מציאות).

השרידי אש סבור שאם מדובר על שירי קודש והדבר נעשה לשם שמים ואינו מתכוון ליהנות, יש בכך פתח להיתר. אמנם, הוא כותב את דבריו ביחס לתנועת נוער בצרפת, כשיש חשש להתבוללות, ויש לבחון באיזו מידה ניתן להשתמש בדברים בימינו.

נקודה אחרת להיתר עשויה להיות כאשר האדם איננו מסתכל על האישה השרה, כי אולי האיסור של קול קשור להסתכלות באישה, ואולי הצירוף של שניהם הוא האסור. הרעיון לכיוון מחשבה זה נובע מהפסוק שממנו למדה הגמרא בברכות את האיסור של ״קול באשה״. הפסוק הוא ״כי קולך ערב ומראיך נאוה״. בפסוק זה יש חיבור וקשר בין ״קולך״ לבין ״מראיך״. בנקודה זו האריך **בשר׳ת יביע אומר** (ח״א סי׳ ו). אמנם, הוא מתיר שם רק כשאיננו מכיר אותה (ולכן הוא מתיר לשמוע את קולה ברדיו במקרה שאיננו מכירה).

למעשה, ודאי שיש להימנע משמיעת אישה שרה. יש להימנע ממצאות זו גם כאשר מדובר בקבוצת נשים השרה, וודאי כשמדובר על שירי חול (במקרים מיוחדים יש להתייעץ עם מורה הוראה). מו״ר הרב ליכטנשטיין מחמיר מאוד בכך, וגם ויתר על אירועים חשובים מאוד, כאשר שמע שתהיה שם שירת נשים.

לכן צריך לדרוש להיעדר מהופעות של להקות צבאיות שיש בהן בנות וכד׳. כאשר אנו נאלצים להיות במקום כזה, כגון שלא ידענו מראש או מסיבה מיוחדת אחרת, צריך להקפיד שלא להסתכל בפניה של החיילת השרה, ורצוי לשיר, באם הדבר אפשרי, ביחד עמה (כי כששרים, לא פנויים כל כך לשמוע).

4. שירים שאינם צנועים וכד׳

צריך ללמוד לעמוד על שלנו, ולא לוותר כשיש גסויות וודאי תמונות שאינן צנועות וכד׳. צריך לגשת בהזדמנות הראשונה, בצורה יפה אך תקיפה, ולבאר שאיננו יכולים להיות במציאות כזו.

5. אירועים עם בנות

במיוחד בצבא צריך להקפיד על צניעות רבה באירועים שכאלו. אם רוצים שנשתתף, צריך להקפיד על ענייני צניעות ולבוש (הדברים המינימליים הם: חולצה עם שרוולים; חולצה המכסה את כל הבטן; חצאית עד הברך או מכנסיים ארוכים), וצריך להקפיד על אופי הפעילות המשותפת עם

החיילות, שלא תהיה פעילות פיזית משותפת או פעילות שיש בה קלות ראש. לעתים, לא תהיה ברה, ונצטרך להיעדר מהשתתפות בפעילויות כאלו.

6. מד"סניקית

צריך לדרוש שיבוא מד"סניק! אם תבוא מד"סניקית, הרי שאם היא באה בלבוש מלא, ניתן בינתיים לצאת למד"ס (וצריך לדבר עם המפקדים על החלפתה, אלא אם כן היא לא עושה כלל תנועות גוף וכדומה). אולם, אם היא אינה לבושה כראוי (גופיה ומכנסיים קצרים וכד'), יש לגשת אליה ולומר לה בעדינות שאנו לא יכולים להשתתף במד"ס (ואם לא תהיה אפשרות, ומדובר בפלוגה דתית – יש לסרב במקרה זה). אם ישנו חייל דתי בתוך פלוגה שאינה דתית – הרי שיכול בינתיים להיות בסוף הקבוצה, אך ייגש אחר כך למפקדים ויאמר להם שאיננו יכול להשתתף כשהמד"סניקית בלבוש זה. גם במקרה זה, צריך לדבר בנעימות, אך בצורה תקיפה וחד משמעית, שאינה מוכנה להשלים עם מציאות כזו.

ח. סיום – קדושת המחנה

צריך לזכור, שהמציאות של בנות בצבא הנה מציאות בעייתית, ובפרט בשנים האחרונות, שהבנות משולבות ביחד עם בנים באופן כמעט מלא.

התורה כותבת בדברים כג טו:

כִּי ד' אֱלֹקֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אִיְבֹיֶךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֲרֹת דָּבָר וְשֵׁב מֵאֲחֵרֶיךָ.

התורה מלמדת אותנו שעניינים של צניעות גורמים לכך שהקב"ה מסתלק מן המחנה; שאין סייעתא דשמיא במחנה.

הביטוי "ערות דבר" מופיע עוד פעם אחת בלבד בתורה, בדברים כד א:

כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָעֵלָה וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרֹת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סִפָּר כְּרִיתִת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ.

כאן מדברת התורה על גירושין. וישנה הקבלה בין הפסוקים: הקב"ה מתהלך בקרב המחנה, כפי שאיש מחובר לאשתו. אבל אם ימצא בנו ערות דבר, הרי שכמו שאצל אישה יהיה תהליך של גירושין – "ושלחה מביטו", כך חלילה יהיה גם ביחס הקב"ה למחנה – "ושב מאחריך".

ההקפדה על הצניעות חשובה כשלעצמה, וחשובה במיוחד בצבא. האופי של מציאות הבנות בצבא מעורר קושי והתמודדות רבה בעניין זה, אך עלינו להיחלץ חושים באומץ ובעמידה איתנה, ולעשות את תפקידנו בצבא באופן טהור, קדוש וצנוע.

ויהי נועם ד' עלינו